

miehen *sittii*issä. Nämä nykyaikaiset käsitteet eivät suinkaan olleet olemassa vielä kyseisten tapahtumien aikoihin. Tällaiset selvät epätarkkuudet, jotka kulkevat koko kirjan läpi, osoittavat myös sen, että mennyttä filosofiaa pyritään usein palauttamaan varsin nykyaikaisiin käsitteisiin.

Mutta siellä missä rapataan, väkisin myös roiskuu. Oppilaat itse ovat vaikuttaneet melko innokkailta tarttumaan *Sofian maailmaan*. Tätä edesauttaa Gaarderin melko lennokkaas kieli, vaikkakin itse tarinan ja varsinaisen filosofian historian osuuden lomittuminen kirjan alkupuolella vaikutti lähinnä teennäiseltä.

Gaarderin innostus muistuttaa toisaalta myös rippikoulun isosen innostuneisuutta ja ohjailevuutta. Tämä tulee väkisin mieleen, kun Gaarderin kiinnostus uskontoon näyttäytyy miltei kaikkialla. Kristinuskon kieltämättä keskeinen tekijä länsimaaisessa sivistyksessämme, mutta toisaalta taas metaforallinen Jumalan sormen tuominen itse tarinaan johdattelee lukijaa kohti myytiä ja kutkuttelee mystiikan hermoa.

Kaiken kaikkiaan Gaarder tekee suuren työn murtaessaan filosofian akateemisia norsunluutorneja ja tuo filosofian tarinan ja arjen maailmaan innostuneella ja positiivisella oteella. Vuosien kuluttua näemme, mitä tulosta *Sofian maailma* ja koko nykyinen innostus filosofiaan ovat saaneet aikaan.

Reijo Kupainen

n & n

Juha Suoranta

PAKKOFILOSOFIA KAUPPATAVARANA

Kouluviranomaiset ovat suuressa viisauudessaan palauttaneet filosofian lukioden uudeksi oppiaineeksi lähes viidenkymmenen vuoden jälkeen. Kysymys on pakkofilosofiasta, tuleehan aineesta pakollinen. Päätös on maailmanlaajuisestikin katsottuna ainutlaatuinen, mutta ajatuksena ristiriitainen. Kuinka jokin sellainen aine, jossa tarkoituksena on pohtia muun muuassa juuri vapauden ja pakon suhdetta, voi itsessään olla

pakollista. Ehkäpä tässä kumma- jaisessa onkin ensimmäinen aidosti filosofinen kysymys, johon filosofian tunnilla kannattaa tarttua.

Filosofialla oppiaineena on olemassa ilmeinen sosiaalinen tilaus. Filosofiaa tupataan nyt kuviteltuun arvotyhjiöön kuin ihmeitä tekeväenä lääkkeenä uskoen, että tänään ihmetekona aloitettu filosofian opetus heti huomenna pelastaisi kansan nuoremman osan luulotellulta moraaliselta rappiolta.

Opetussuunnitelmissa näistä asioista hymistään vanomaisella hallintoretoriikalla korostaen filosofian tarpeellisuutta ja toistetaan opetusviranomaisten julkilausumista tuttuja sananparsia. Pakko- filosofia on samanlaista kauppatavaraa kuin kaikki muukin opetussuunnitelmakielellä pakattu. Opetushallinnossa toimitaan kuin tuuliviirit, milloin puhaltaa tuolta, pyörähdetään tähän suuntaan, milloin täältä, kiepsahdetaan tuonne. Onneksi ja onnettomuudeksi koulujen todellisuus on aina jotain muuta kuin opetussuunnitelmissa seivästetyt sanat.

Filosofian opetuksen onnettomuus on yhtäältä opettajissa. Ikävä totuus on se, että lukioissa ei filosofiaan ole tarjolla alkuunkaan riittävästi päteviä opettajia. Ne, jotka filosofian saavat vaivoikseen, joutuvat luopumaan uskonnon ja psykologian tunneistaan, koska ylityötunneista ei enää makseta. Tämäkin osoittaa osaltaan suomalaisen suunnitelmallisuuden astetta koulutuskysymyksissä. Olisi aivan liikaa vaadittua järjestää ensin järjestää filosofian opettajien koulutusta ja vasta sitten ottaa filosofia osaksi opetussuunnitelmaa.

Ei silti pidä ajatella, että opettajien koulutus olisi sinällään ratkaissut kaikki filosofian opetuksen pulmat. Olisi se sentään saattanut antaa opettajille muutamia varsin raadollisia opetuksia siitä, mitä filosofialla tarkoitetaan yliopistollisena oppiaineena. Opettajien silmät olisivat voineet avautua näkemään, ettei sellaista puhdasta filosofiaa olekaan, joka olisi vapaa niin kutsutuista filosofisista koulukunnista. Opetus ei olisi ollut pelkästään ymmärryksessä nähdä erilaiset koulukunnat, vaan siinä, miten nämä vaikuttavat tarjolla oleviin filosofian oppikirjoihin.

Oppikirjakysymys onkin filosofian opetuksen toinen suuri onnettomuus. Oppikirjoja on tarjolla peräti kahdeksalta kustantajalta. Kirjojen arvioinnin ongelma ei ole pieni.

Miten kyetä päättämään, mikä kirja on sillä tavoin filosofinen, että juuri se soveltuu meidän lukiomme ymmärrykseen siitä, mitä filosofia on. Arviointia vaikeuttaa tietysti se, ettei opettajilla välttämättä ole *filosofista* pätevyyttä arvioida kirjojen sisältöä, vaikka niin kutsuttua pedagogista pätevyyttä olisi kuinka paljon tahansa. Nyt, ilman filosofista pätevyyttä, arviointi perustuu manipulointiin, toisten kertomaan ja huhupuheisiin. Tämä johtaa harhaiseen käsitykseen, että filosofiaa on olemassa kahtalajia: niin sanottua koulukuntaista ja sitten sitä oikeaa valtion filosofiaa.

Filosofian opetuksessa tulee punnittavaksi opettaja- ja kirjakysymysten lisäksi koko joukko didaktisia kysymyksiä. Opetusmenetelmällisiä kysymyksiä ei koskaan pitäisi pohtia irti opetettavan aineen sisällöistä. Filosofian opetuksen didaktisessa pohdiskelussa tehdään helposti tavanomainen oletus opetusoppien kaikkivoipaisuudesta. Ikään kuin yleinen kasvatustieteellinen tieto opetuksesta olisi sovitettavissa yksiin jokaisen yksittäistapauksen kanssa. Kuitenkin jo muutama vuosikymmen sitten on jouduttu myöntämään, ettei mitään yleistä ja suurta opetusopin teoriaa pystytä luomaan, ja lisäksi, että jokainen yksittäistapaus sisältää aina omat opetuksessa huomioitavat erityisyytensä. Ongelma on vain siinä, että filosofiaan soveltuvan didaktiikan koulutusta ollaan vasta nyt kehittämässä kun tarve olisi jo nyt huutava.

Filosofian opetuksen onni on kiinni siinä mahdollisuudessa minkä yksittäisen opettajan hulluus ja rohkeus antaa. Onnekas on se, joka saa filosofian opettajakseen henkilön, joka osaa etsiä filosofiaa lukioikäisten elämänjanosta eikä sorru toistelemaan vuosisatoja vanhaa oppihistoriaa. Vielä onnekkaampi se, joka tulee hetkellisesti pysäytetyksi filosofisten kysymysten edessä kuin suolapatsas, ja löytää pysähdyksensä ohjaamana vastauksia nuoren elämänsä kysymyksiin. Aito filosofian opettaja asettaa itselleen kysymyksen, millaista filosofiaa lukioikäisille 1990-luvulla tulee opettaa: onko tavoitteena kahden vuosituhannen takaisten luutumien pakkotoisto vai taito etsiä uutta nuorten ihmisten elämänpalosta?